

Mihályi Molnár László

A száz éve elrabolt város csikorgó kövein...

(Kassai őrjárat Márai Sándor nyomában)

„Belenyugodtunk abba, hogy a világnézeti és politikai cenzúrák mellett szabadon garázdálkodjék az üzleti cenzúra a szellem világában. Tisztelni kezdték minden teremtett lélek „érzékenységét”, kiszolgálták a vallási, társadalmi érzékenységet anélkül, hogy jogos és becsületes vitába szállottak volna ezzel, meghallgatták és szóltanul elfogadták a kiadónak és ügynökének ukázait, aki megtiltotta nekik, hogy olyasmit írjanak, ami sértheti a hirdetőket, az előfizetőket és a példányonként vásárlókat. Írás közben már nemcsak arra gondoltak, mit szól ehhez Isten és a világ, hanem arra is gondoltak, vajon nem árt-e véleményük a lap vagy folyóirat hirdetési és előfizetési érdekeinek... Így kezdődött valami, aminek értelme minden lelki ellenállás teljes megszűnése volt. Az írók belenyugodtak a civilizáció érdekeibe, eladták az érdekeikért a kultúra felelősségét. (...)

Mikor a szellem képviselői feladják az ellenállást és a katarzist, az álművelt bugris azonnal az asztalra üt, s diadalmasan bevonul fellegvárba, melynek őrhelyét elhagyták a lélek katonái.

Az émely, a csömör, a megdöbbenés, a rekedt vészkiáltások, a segélykérő hangjelek, mindez nem volt elég erős ahhoz, hogy feltartóztassa egy kultúra elvérzésének folyamatát. Néhány erős lélek őrizte a Titkot, mint a régi papok az égő templomban a szent tekerceket: kevesen voltak. Az újkori hírverés soha nem ismert eszközökkel tört az európai lélek ellen, zsvajával megsüketítette a tömegek lelkét. Csak a kiválasztottaknak volt még valóságos hallásuk, a tömeg nem tudott többé válogatni és megkülönböztetni. Az írók nem tudtak többé elég hősiezen ellenállni a nagyvárosi, kispolgári tömegek olcsó ízlésének.” (Márai Sándor: Kassai őrjárat)

A háború után még állt Márai szülőháza a mai Dargó áruház helyén a Thália Színháztól alig kétszáz méterre, szemben a Shalkház Szállótól, amit a pánszláv bolsevizmus idején lebontottak, hogy helyébe egy másik szálloda épülhessen, amelynek a felsőbb utasítás szerint a szláv felsőbbrendűség jegyében a Slovan (szláv) nevet kellett kapnia, és az ateista felsőbbrendűség okán legalább egy méterrel magasabbnak kellett lennie a Dóm keresztjénél. Most pedig valami más felsőbbrendűség jegyében a Hilton nevet viseli, és úgy néz ki, mint egy ravatalozó, ahol a Város ősi lelkületét kívánják búcsúztatni...

Persze Kassán Nagy Lajos, Mátyás király, Tinódi, Rákóczi, Kazinczy vagy netán Mécs László és Márai Sándor sem tartozott ama korszak „tananyagába”. Azóta a Hernád már tengernyi vizet hömpölyögtetett el a város mellett, naponta sétálok

utcáin, és barátokat ismerősöket is gyakran vezettem végig a „szent helyek” mellett, de legnagyobb élményemet és legmélyebb találkozásomat otthon éltem meg Márai Sándor műveit olvasva: *Kassai polgárok*, *Kassai őrvjárat*, *Egy polgár vallomásai* vagy az *Ajándék a végzettől* című könyvei révén. Olyannyira, hogy – úgy érzem – látásmódomat is átformálta... és nem csupán Kassával kapcsolatban. Mintha testvéremmé fogadtam volna egy jóbarátot, vagy mintha valahol a messze idegenben egy földimmel találkoznék. Egy jó író valódi titka megfejthetetlen, s ha megszerettük, hiányzik, ha nincs: dereng és bolyong a lelkünkben, betölt és elvarázsol. Szükség van rá, és csak sajnálkozunk, ha mások ezt nem értik. Ennyi.

Persze a mai város már nem ugyanaz a város. Márai idején legfeljebb egyötöde volt a lakosság száma, s a lakótelepek helyén mezők, erdők, kirándulóhelyek terültek el. A magyar népesség pedig elenyésző adattá törpült: nincs két és fél százalék a negyed millió lélekből. Az Óváros viszont látszólag megfiatalodott azáltal, hogy a restaurátorok keze nyomán visszakapott valamit középkori és reneszánsz időszakából. Turistalátványosság lett a Csermely-patak imitált bevezetésével, a zenélő szökőkúttal és a kissé ormóttan harangfával együtt. Befejeződött a Dóm felújítása, a Fő utcán leng a magyar zászló (a premontrei rendházban székelő konzulátust jelezve), de az épület másik oldalán kínai oroszlánok készítenek fel az eljövendő évszázad újabb népvándorlásaira. A premontrei gimnáziumban pedig a térség őshonos nyelvén már közel hetvenöt éve nem tanítanak magyarul. Az eredetit utánzó Rodostói-ház előtt ugyan Rákóczi szobra áll, de mintha keserű reménységgel bizakodna csupán, mint azt annak idején tette a száműzetésben. A Mészáros utcában Márai gyermekkorát hirdeti a tábla, pedig nem teljesen pontos a felirat, mert csak később laktak itt a szülei. Bent emlékmúzeum várja a látogatókat (testvére Radványi Gézára is emlékezve), de a mai város még mindig nem ismeri egyik legnagyobb szülöttjének értékeit. Honnan is tudnák, minek is kellene eredetvizsgálatot végezniük a területablóknak a lopott holmin, amikor még nem sikerült legalizálniuk magukat a történelemben? Az apa Grosschmid Géza *Kisebbségi sors* című könyvében olvasom: „*ebben a történelmi emlékektől megszentelt ősi városban, amelynek kövei nemcsak az Anjouk és Mátyás dicsőséges korát hirdetik, de amelynek sorsa évszázadokon át, mindenkor szorosan összefüggött a nemzeti küzdelmekkel. A gondolati és lelkiismereti szabadságért innen intézi hadjáratait Bocskai, aki a bécsi béke megkötése után is ide tér vissza. Bethlen Gábor (a volt) felsőmagyarországi hadjáratainak alapjául Kassát teszi meg. I. Rákóczi György, a linzi békében ragaszkodik a város birtokához, mert irányítója volt ez a hely mindenkor az országot mozgató szellemi erőknek, és II. Rákóczi Ferenc, a nagyfejedelem, itt nyugvó hamvai örök szimbólumai maradnak mindenkor a magyarság szabadság iránti sóvárgásának. Régi időtől fogva itt fakadt azonban a magyar kultúra nem egy forrása is. Így a Pázmány Péter hű embere, Kisdi Be-*

nedek püspök által életre hívott egyetem kiemeli Kassát a magyarországi vidéki városok sorából, majd a Magyar Muzeum címmel 1788. július 1-én Bacsfányi János, Baróthi Szabó Dávid és Kazinczy Ferenc itt indítják meg az első magyar tudományos folyóiratot, nyomban rá kibocsátja Kazinczy az Orpheus című lapot, s ezzel és a Bácsmegyei öszveszedett levelei címen kiadott művével indul meg a nyelvújításnak, az akkori viszonyok közt nagyon merész munkája, amelyből a latin és az angol mellett talán legkifejezőbb erejű mai magyar nyelv sarjadzott. Itt volt a magyar színház egyik első és legerősebb bástyája, itt sok országos hírű emberünk pályafutásának biztató kezdete...” Az apa jogász, ügyvéd, és 1920-ban a magyar párt képviselőjében prágai szenátor volt, de tudvalévő róla az is, hogy a színház, az irodalom és a kulturális élet egyik legkiválóbb kassai támogatójaként ismerték. 1934-ben, hatvankét évesen halt meg Miskolcon. Fia hazalátogatásakor már érte is szólnak a harangok, melyek hangja jelzett időt, ünnepet, gyászt, veszedelmet és természeti csapást is régen. A hetvenmázsás legnagyobb azóta ott hallgat az Orbán torony előtt a földön összetörten megragasztva. Sok-sok dolog hullott darabokra ezen kívül is ebben a térségben, és egyéb dolgokat is hiába ragasztanak össze, már csak formájuk hasonlít arra, amik voltak. Lényegük, mint a harang hangja, elveszett. Csak ha újra öntik új kezek, óhajok, akkor szólalhat meg újra... talán. A nagyságos fejedelem városa vajon miben reménykedik mély álomban ringatva történelmi múltjának fontos emlékeit?

I. A harangok üzenete

„A harang zúg, az utcák kihaltak. A polgárok ebédnél ülnek, a családfő ezeréves mozdulattal töri meg a város falai között a kenyeret. A harang zúg, mintha a nehéz óra közeledtére, mikor vérben, szenvedésben és sikolyban születik az új világ, a város perét hirdetné az időben, magányos és súlyos szavával. Zengj és szólj, régi harang, hívd az élőket, temesd a holtakat, törd szét a villámokat. Nem tegnap kezdettél először szólani. Zengésedre élt, halt, viaskodott ez a város évszázadokon át, mikor zavar volt a lelkekben és ellenség a kapuk előtt.” (Márai Sándor: Kassai őrjárat, 1940)

Abban az időben, amikor a hatalmas Titanic hullámsírba merült, sokan felriadtak álmukból, majd egy reggel arra ébredtek, hogy már semmi sem úgy működik, mint ahogy azt megszokták és elgondolták.

A XX. század folyamán kiderült, hogy amit civilizációnak hittek, az pusztító környezetrombolás, éhínség, elidegenedés, szeretethiány, öntelt gőg, haszonelvű anyagiasság, hatalomvágy, tömeggyilkosság, gyökértelenség, individualizmus és fennhéjázás. A pénzvilág nagyhatalmai ennek a civilizációnak a nevében hirdettek hadjáratokat és békeszerződéseket, aláztak meg népeket, és rajzoltak önkényesen országhatárokat.

Márai a kassai őrjárata folyamán, a II. világháború küszöbén, gyermekkorra emlékeiben kutat, keresve az idilli polgárvilág gyökereit és a fészekrablás mibenlétét. Megidézi a városépítőket, az otthonteremtő polgárokat, a dóm megálmodóit. A tornyok, melyek az ég felé irányulnak, de nem haladják meg az emberi lépték határait, azt példázzák, hogy a mérték megtartói maradandóan tudnak útmutatást adni. A megbomlott értékrendben felnövekvő nemzedék viszont már nem látja a példát, s nem talál járható utat. Az író lelkiismerete önvád is. Cinkosnak érzi magát az árulásban, bár kiszolgáltatottan sodródott az eseményekkel, melyeket nem tud feltartóztatni. Ám figyelmeztet a mindenkori felelősségre és kötelességre: NYILVÁNVALÓVÁ KELL TENNI A BŰNT, MEG KELL NEVEZNI A BŰNÖSÖKET, ÉS EL KELL UTASÍTANI A VELÜK VALÓ KÖZÖSSÉGET!

A kassai kiránduláskor az ősi város őrző szelleme és két megaláztatással teli évtized tapasztalata kerül szembe egymással. Szinte prófétai éleslátással rajzolja meg a háborúba süllyedő Európa körképét, amihez az is hozzásegíti, hogy gyermekkorra még egy másik világból táplálkozott. Megbizonyosodik arról, hogy ez az emlékkép nem csupán nosztalgikus illúzió, hanem egy hajdan létezett valóság utolsó fejezete volt.

Az emberi nagyravágyást, önteltséget és mértéktelen becsvágyat jelképező Titanic elmerülése szertefoszlatta az ember tökéletességének és mindenhatóságának ábrándját. Mint nem is oly régen az ikertornyok és a Columbia megsemmisülése vagy a „szuperbiztos” atomerőművek sérülése.

Az Ószövetség a babiloni torony példázatával is éppen erre figyelmeztet: a globalizált (uniformizált, egyformává tett és csordába terelt) világ sem nőhet az isteni rend fölé. Ezért kell a toronynak leomlania, és a csordává alázott tömegnek különböző nyelveken beszélő népekre szakadnia. Így lesz az elrendeltetést megszegő Nagy Sándor is intő áldozattá éppen Babilon romjainál, egy évvel azután, hogy Szúzában parancsba adta a perzsák házasság útján történő beolvasztását. Istennek képzelte magát, aki még a természet rendjével is ellenkezhethet, hogy aztán nyomorult emberként, keserves kínok közt ismerje be vereségét az örökkévalósággal szemben.

Márai kassai őrjárata idején is (1940 nyarán, amikor Sztálin üdvözli Hitler katonai sikereit Belgium, Hollandia és Franciaország lerohanása után) két isteni dicsőségre vágyó diktátor „halált hozó füveinek” árnyéka vetül a világra: növelve mindazon csordába verődött tömegek lelkiismeret-furdalását, amelyek hatalomra segítették őket. Pedig hát, szegény tömegek már akkor is a korszerű manipuláció (üzlet, sajtó, mozi, reklám) jámbor áldozatai voltak, mert a fasiszmus, a kommunizmus és a kozmopolita liberalizmus is abból a szegénységből és kárhozatból táplálkozik, melyet a kalmárszellemű pénzvilág teremtett meg, mert a legjövendmezőbb üzlet a fegyvervásárlásra adott hitelnyújtás és a fegyvereladás a háborús

fenyegetés félelmében vagy a háborús konfliktusban lévő országok számára. A pusztítás és halál civilizációjának sötétsége ekkor még csak néhányak előtt vált nyilvánvalóvá.

Ahogy Márai fogalmazza: *„a világ elmerült a kétségbeesésben és hitetlenségben... az üzlet, amely rávetette magát a színpadra és mozgóképre, a könyvkiadásra és képzőművészetre, nem emelni akarja a tömeg művészi igényeit, hanem kiszolgálja az emberek legalacsonyabb ösztöneit.”*

A korunkhoz hasonló válságtünetek felismerése után Márai az okok feltárására és kiútkeresésre is vállalkozik. Kassa lelkét és köveit, e bölcsőhely emlékeit hívja segítségül az utazáshoz. Érdekes hozzá most is társulnunk, hogy szellemiségének üde és friss vizében megmártózva tisztábban láthassunk át jelenkorunk zűrzavarán. Kassán nem a nagyravágyás tornyait építették Márai ősei. Ők azok a polgárok, akik még munkájuk, mesterségbeli tudásuk, keresztény erkölcsük és magatartásuk révén nyerték el megbecsült polgárjogukat, és nem azért, hogy városiakok és kereskedők lettek. Ezért érzi úgy az író, hogy példázatokra érdemes odafigyelni.

II. A szülőföld üzenetei

Az író 1940-ben egy hónappal a németek párizsi bevonulása után írja: *„hazautaztam Kassára. Egy napra mentem csak, nem volt semmi dolgom ott. Most, idő múltával, elcsodálkozom, miért is mentem? ... Valószínűleg, mert otthonalannak éreztem magam a világban.”*

Amikor az ember veszélybe kerül avagy elbizonytalanodik, akkor a gyermekkor anyai gondoskodására, a szülőföld megtartó bizonyosságára vágyik. Visszatérés ez a gyökerekhez, a kezdetekhez, a fogantatás és indíttatás helyszíneire, a szülőföldhöz, az anyanyelvhez. Amikor nem érti helyzetét: emlékezik. Gondolatban végigjárja az utat, hogy rábukkanjon elveszett értékeire. Keresi a nyomokat már a repülőgépről is lenézve, majd a hajdani Széchenyi-ligetben, melynek áhított csendjét az örökösen őrlő és zúgó malom rabolta el. Most pedig a tömeggyilkos Petrov tábornok szobra, mert a liget is az ő nevét viseli, aki negyvenezer magyar civilt hurcoltatott a szovjet pokolba 1945-ben...

De Márai már öt évvel korábban rémülettel figyelmeztet: *„És a pokolnak is vannak malmai... s most őrlő, ami megmaradt még életemből és Európa életéből. Megőrölt népeket az elmúlt hetekben...”* Nem az a kérdés, hogy miként kezdődött a fegyveres harc, hanem az, kik gerjesztették, és kinek az érdekében. Mert hasznot remél a fegyvergyáros, de a bakancskészítő és a katonákat etető pék is. Ezek aztán behálózzák az egész társadalmat, főleg, ha magas a munkanélküliség, és megélhetést remél mindenki a háborús megrendelések nyomán. (Mennyire mai

problémakör!) Márait nem oktan szorongások gyötrik. Jó nyolcvan év távlatából pontosan láthatjuk nem csupán a világháború későbbi borzalmait és pusztításait, hanem a rá következő időszak embertelenségeit is, melyek közt a fasiszta haláltáborok csak egy epizódot képeznek. Mert Korea, Vietnam, Szibéria, 1956, Afrika, Kambodzsa, Palesztina, Jugoszlávia, Irak és Szíria tömegsírhajói azt jelzik, hogy az emberiség nem tanult a történelem tapasztalataiból, és nem hallgat a bölcsek, az írók és a próféták figyelmeztetéseire.

Márai makacssága tántoríthatatlan. *„Holnap még egyszer végigmegyek a Városon, ahol az élet kezdődött, meg akarok keresni valamit. Az élet elveszett értelmét akarom megkeresni. Még egyszer a forrás fölé akarok hajolni, megismerni egy arcot, amelyre már csak halványan emlékszem, megízlelni egy tiszta és hűvös emléket, amely kristályos áradással ömlik a lélekben, mint a hegyi patakok. Az arcvonal, melynek minden európai szellemi ember közkatonája volt, összeomlott: indulj el még egyszer őrzőjára, a romok és beomlott állások között ... Talán megtalálsz valamit, ami értelmet ad az életnek, talán ki tudod mondani az elhazudott igazság egy részletét, ...”*

Sétál a Hernád partján, elmegy a Hóhér-bástya mellett, és megáll a Mária-udvarban, ahol *„a béke és gyermekség utolsó pillanatait idézi föl”*. Az osztályából sokan az első világháború csatáiban estek el. Kassát pedig emlékeiből és az ország kebeléből is kiszakítják 1920-ban a nagyhatalmi önzés haszonlesői, amit hazudozással, szemfényvesztéssel próbálnak igazolni *„az embertelenül megrajzolt politikai határok”* minden oldalán. Az idegen megszállók, katonák és hivatalnokok futószalagon gyártott olcsó holmikot hoznak magukkal, melyek soha nem veteledhetnek sem hagyománnyal, sem műveltséggel, mert az áruházi ürességnek semmi köze az itt élők életéhez. A neonfény mögött *„alacsony homlokú, kicsinyes és vadul sovén cseh hivatalnokrendszer basáskodott. Itt nem volt keresnivalójuk, ez történelmi bizonyosság... önzők voltak, pökhendiek, igazságtalanok.»* A megszállók is tudták, hogy olyat bitorolnak, ami nem illeti őket, de utólag igazolt jogot formáltak rá politikai és történelmi hazugságokkal. Ezek a hazugságok tették őket türelmetlenné, gyűlölködővé, és az igazságukat követelő őslakosokra kitaláltak egy megbélyegző kifejezést: irredenta. A történelem tanúi dacoltak az ideiglenesen megtelepedő bevándorló idegen lelkülettel, de aztán a hasznosság és megélhetés nevében cinkosságot vállaló árulók új életformát alakítottak ki a várost eddig őrző polgári értékrend helyébe: az igénytelen erkölcsű, ízléstelen, hagyománytagadó és haszonleső városalakókat.

A kövek ősi üzenete azonban más: *„...évszázadokon át őriztek falai között valamit. Őrizték fegyverrel, kőfallal, őrizték vasnál és kőnél is hatalmasabb fegyverekkel és bástyákkal: ízléssel és magatartással, jó modorral és életszokásokkal, joggal és udvariassággal. ... Ezek a polgárok, őseim ősei, építették és védték ezt a várost*

ellenséges hódítók és portyázó csapatok, martalóc zsarnokok ellen, de védték a veszedelmesebb ellenség ellen is: megvédték az emberi közösségek belső ellenségei, a rossz ízlés, a tunyaság, a bitang felelőtlenség lázadásai ellen.”

III. Az Ördögárok mentén

„A polgár és a polgári rend az emberi együttélés egyik legértékesebb, leghasznosabb, magasrendű terméke, mindaddig, amíg alkotó és hősies. ... Az igazi polgár szerencsés vegyülete a művésznek és katonának, alkotó és megtartó, álmódó és megőrző. Ezt a polgárságot ennek utolsó, legjobb pillanatát ismertem meg gyermekkoromban, a városban.”

Ez a Márai Sándor indul el az Ördög-árok felé, mintha jelképesen határt húzna a kétféle életmód és világszemlélet közé: egyik oldalon a hit, a szeretet, a szellemiség, a szabadság, az európaiság, a kereszténység és a magyarság, míg a túloldalon a gonosz, az erőszak, a hitetlenség, a műveletlenség és megalkuvás. Ezt a választóvonalat nem lehet eltüntetni azzal a hamis ideológiával, hogy el kell fogadnunk a másságot, avagy teret kell adni mindenki érvényesülési vágyának... stb. Márai figyelmeztet, hogy a XX. század árulása éppen ilyen mázas szólamok befogadásával kezdődött el, mert csak a másfajta értékek és csak a természetes és egészséges emberi magatartásformák tolerálhatók. A bűnös cselekedeteket meg kell látni, rájuk kell világítani, meg kell állítani, de semmiképp nem szabad lepaktálnunk a bűnösökkel. Jézus is indulattal száll szembe a kufárokkal, de ezzel nem osztotta meg a templom népét, hanem megtisztította azt. Az egység és összefogás jelszava alatt mégis hányszor csalják kelepcebe a jámbor szemlélődőket?! Az írástudók árulása is azzal kezdődött, hogy behódoltak a kufár könyvkiadók hamis elvárásainak, csakhogy írásaik megjelenhessenek. *„A társadalmi, politikai erők, melyek ma hidegleglős indulattal rángatják és feldűlják Európát, csak következményei a szellemi emberek árulásának. Kezdetben volt az Ige: mindig az Ige volt kezdetben. De aki elárulta az Igét, elárulta az élet értelmét.”*

A piaci áruvá degradált „irodalom”, már messze van azoktól a varázsszavaktól, melyek az írók képesek a szellemi magaslatokban tartani. Azt az író, aki *„mindig az igazat mondja, azt az egyetlen, végső igazságot, amely a szépség és a dallam is, mert az igazság mindig szép és dallamos, az igazság mindig művészi. Csak a hazugság torz és idétlen, giccses és hamis”*.

Az írónak tehát kötelessége annak a mértéknek megtartása, mely az élet fölött a szellemi és erkölcsi arányokat, a szépség és igazság, valamint a gondolati tisztaság mércéjéhez tudja igazítani. A felbomló XX. századi társadalmi rendszerek igazolják a Mérték elvesztésének katasztrofális következményeit. *„Az író nem azért gyón nyilvánosan, hogy megkönnyebbüljön bűnei terhétől, hanem hogy meggyónva azt,*

ami benne közös az emberi bűnnel, felszabadítsa a bűntudat önvádjától a világot, mert tudja, hogy a bűntudat újabb bűnöket szül, hetedízigen. Az író varázsszavakkal ír, mert máskülönben nem tudja féken tartani az emberi önzés és indulat, a politika, a nyereségvágy, az érzéki éhség garázdálkodó fenevadjait.” Ezek a sorok már-már profétai jövendölések a végromlásról, és sajnálatos módon a későbbi történések Márai jóslatait igazolták, vagyis a rombolás, pusztulás, elidegenedés, kommunista diktatúra és az elanyagiasodott fogyasztói társadalom jellemezte a XX. század második felét is. A nagyvárosi és kispolgári olcsó tömegizlés szennyáradata elmosta a kultúra valódi képviselőinek a szavát, mert a zajban és hangzavarban a tömegek nem tudtak többé megkülönböztetni és válogatni, illetve a politikai és üzleti cenzúra eleve kiszűrte a számára kényelmetlen tiszta hangokat.

Márai az ősök porladó csontjai fölött a Rozália temetőben keresi tovább a választ, hogy a Város és a dóm építői, védői, őrzői korábban miként tudták teljesíteni a szülőföld elrendeléséből fakadó küldetésüket.

Mi volt hűségük alapja és ereje? A HIT!

Hittek abban, hogy erre a városra joguk van, hittek igazukban, hittek a szeretetben és kegyelemben. Később csak a hitetlenség engedte széthullni ezt a világot.

„Otthon vagyok e katedrálisban, mely számomra nem műemlék és kegyes zarándokhely, hanem életem mélyebb, örök formája. Tovább kell építeni ezt az életformát. Meg kell tölteni mindennel, ami korszerű, meg kell őrizni benne mindent, ami időtlen. ... Mindenünk megvan hozzá: csak hit és konok akarat kell: hit szerepünkben, akarat a butaság és az indulatok rémuralmával szemben. ... Hivatásérzés, az európai szerep tudata, s mély kötelesség: szeretni és szolgálni a népet, melyhez nyelv, emlék, jó és rossz sors, s nyelvnél és fajtánál is erősebb kötőanyagok, a közös nemzeti sors kötöz... Ez a dolgunk, Európában. Ilyen meggyőződéssel épült ez a templom, ahol most megnyugodtam és otthon érzem magam.”

IV. Végzetes jóslatok, emberi remények

„Ez a városi Európa ez órában, mikor a kassai polgárok Bethlen Gábor kézfogójának színhelyén söröznek, rendszeresen pusztul. A szellem embere önmagában keresi a felelősséget, vádat emel a kultúra papjai ellen, akik nem őrizték elég hősiiesen a szent szöveget, alkudoztak a hamis prófétákkal, s egy mohó gépi civilizáció martalékának dobták oda az európai kultúrát... Európa nem a harctereken pusztul el, hanem a lelkekben... Elmerül a földrész végzetében. Egy üde és mohó imperializmus, az amerikai, mely a gépi civilizáció és a nyersanyagok kifogyhatatlan bőségével rendelkezik, érdeklődve pillant körül a világban, mert most látja, fiatal történelme során először, az alkalmat, mikor népek, földrészek, világnézetek és korhadó társadalmak fölött magához ragadhatja a vezetést, az uralmat a

nyersanyagok, piacok, az emberek által lakott földrészek nagyobb fele, igen, a vezetést a világ fölött” – írta Márai 1940-ben a Lőcsei Ház emlékeire asszociálva. Bár amit akkor tapasztalt, az csak kistestvére lehet annak, amivel napjainkban kellene szembesülnie. A történelmi folyamatok kísértetiesen pontos előrelátása talán egyedülálló volt abban az időben (is). Honnan ez a bátorság és végzetszerűség? Onnan, ahová vissza-vissza kell térnünk, ahonnan elbolyongtunk, amit elfeledtünk vagy megtagadtunk, ahonnan és amiből elindultunk, és idáig jutottunk. Pedig a gótikus katedrálisok magassága és a bennük őrzött áhítat mélysége még látható és érzékelhető.

„Hol az otthon? Múltunkban, hagyományainkban, emlékeinkben. Itt van, ebben a városban, a Dómban, melynek északi kapuján belépek most, e boltívek alatt, s a mélyben, a sírboltban, ahol Rákóczi hamvait őrzik a kövek és az emlékezés... A keresztény Európa e templomhajókkal fejezte ki utoljára és tökéletesen hivatásérzését. A templom méreteit ismerősnek érzem, mint egy örökké testemre szabott köntöst. Ha akarnám, se lehetnék más, mint magyar, keresztény, polgár és európai.”

Hiába azonban a pusztulás, a sok tömegsír, az író emlékezése utáni világháború és azóta is tartó fegyveres népiirtások... Napjainkra mintha semmi sem változott volna, sőt mintha a tömeges léleknyomorítás még hatékonyabb lenne. A módszer egyszerű, és hatása gyors. Csak elhítetik, hogy a fejlődés azonos a tudással, és a tudomány pedig nem tudja igazolni, hogy az emberek fölött még bárki is létezhet. Csak meg kell győzni őket, hogy a szokások és hagyományok megtartása maradiság, mert a modern ember számára lényegtelen, hogy honnan jött, és kik az ősei. Csak a jelen a fontos és a jövő, ahol nincs helye érzelmes nosztalgának vagy az isteni igazság áhítatának. A jövő emberét nem választja el nyelv, hit, viselet, szokás, vallás vagy más sajátosság. Mindenki szabadon dönthet, mi akar lenni, mikor és hogyan akar meghalni, milyen nemüként szeretne élni, avagy talán klónozás útján még a nemek is eltörölhetők! (?) Ez a teljesen szabad élet: határok, gátlások és mérték nélkül. Aztán a hitét, tartását és mértékét vesztett emberekkel, népekkel már bármi elhithető és megtehető. Művészetnek nevezik az értéktelen maszlagot és szemetet. Jólétnek tüntetik fel a jóllakottságot és kényelmet. Pazarlásnak és feleslegesnek kiáltják ki a nemzet kultúrkincsét, műemlékeit. Veszedelmessé nyilvánítják az anyanyelv ápolását, a nemzeti önbecsülést és a történelmi közösséghez való hűséget. A családot és házasságot pedig elavult intézménnyé degradálják. Választania nem a jót, hanem a hasznosat, nem az értékeset, hanem a gyorsan elérhető, nem a szépet, hanem a megragadható, és nem a helyeset, hanem mindig az erősebbet kell annak, aki az üzleti reklám és szabadelvű propaganda hatása alatt nem elég erős ahhoz, hogy ellenálljon e korszak ördögi csábításainak.

Elbizonytalanítanak azzal, hogy lerombolnak körülöttünk és bennünk minden eddigi biztonságot nyújtó értéket, majd a saját maguk által konstruált gondosko-

dás biztonságát kínálják fel helyette. Még emlékszünk arra, hogy ama nagy bolsevik ígéreték szerint a gyermekeket az állam fogja felnevelni. El is kezdték építeni a világ legnagyobb árvaházát. Úgy hívták: Szovjetunió. Manapság viszont a tömegkommunikáció és a médiabirodalmak hálózata lett az árvák istápolója, avagy talán az árvaság eszköze és oka.(?)

Márai üzenete is, hogy mindenkinek érdemes lenne mélyebben elmerülnie az otthon, a szülőföld, az Ige és a hagyományok által közvetített tiszta szellemi forrásvízben, mint azt ő tette 1940 derekán, a második világháború fenyegető árnyékában.

Az emlékezés és felismerés felelősséggel is jár. Azokat is meg kell tanítanunk látni és gondolkodni, akiket a korcs korszellem tévutakra vezérelt. Kassán ez hűséget jelent a Városhoz és Márai szellemi hagyatékához, melyet nem az utcaőr vagy a városfal őriz, hanem az egyetemes magyar kultúra európai mércéjű tárháza, és az ebből táplálkozók szeretete és bölcsessége.

„Mikor kereszténységről beszélünk, az európai műveltség és erkölcs megtisztulását értjük társadalmi és gondolati, művészeti és gazdasági értelemben.

... Nincs más gyógyulás, csak a hit, az alázat, az egyéni jogok és kötelességek öntudata, a szabadon vállalt felelősség, az értelem. Rosszul neveltek bennünket, rosszul neveltük magunkat és kortársainkat. Az új Európát a nevelők építik föl. Érzik-e felelősségüket?

Meg kell érteni, hogy az örömhöz bátorság kell és önismeret, a szenvedéshez kereszténység kell, mély türelem, zsigerekig ható tudata annak, hogy a végzetnek értelme van.”

Induljunk el mi is a dóm felé, nyitott lélekkel, mely a kövek időtlen üzenetét felfogja, hogy megértsük hivatásunkat és küldetésünket: magyarnak lenni és maradni Kassán.

Ez az emberség fokmérője. Van, akinek ez a legtermészetesebb, de akadnak jócskán, akiket biztatnunk és bátorítanunk kell.

Fogjuk meg egymás kezét, amíg láthatók vagyunk!